

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 18.3.2002
COM(2002) 143 τελικό

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ**

**Η απάντηση της Ευρώπης στην παγκόσμια γήρανση
Προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου σε ένα κόσμο που γερνά.
Μια συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη 2η παγκόσμια συνέλευση για τη
γήρανση**

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

**Η απάντηση της Ευρώπης στην παγκόσμια γήρανση
Προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής προόδου σε ένα κόσμο που γερνά.
Μια συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη 2η παγκόσμια συνέλευση για τη
γήρανση**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανακοίνωση αυτή αποτελεί τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη **2η παγκόσμια συνέλευση για τη γήρανση** που διοργανώνεται στη Μαδρίτη στις 8-12 Απριλίου 2002, από τα Ηνωμένα Έθνη και την ισπανική κυβέρνηση. Πρόκειται για τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη διεθνή συζήτηση για το νέο διεθνές σχέδιο δράσης για τη γήρανση που πρόκειται να υιοθετηθεί στη Μαδρίτη. Επομένως έχει σκοπό να υποστηρίξει τις προσπάθειες της βελγικής και της ισπανικής προεδρίας για την ανάπτυξη μιας κοινής θέσης της ΕΕ σχετικά με το σχέδιο αυτό.

Το 1982, όταν υιοθετήθηκε στη Βιέννη το πρώτο διεθνές σχέδιο δράσης για τη γήρανση, η γήρανση άρχισε να αποτελεί σημαντική μέριμνα σχεδόν αποκλειστικά στις πιο ανεπτυγμένες χώρες. Από τότε η διαδικασία της γήρανσης έχει αρχίσει να πλήττει και αρκετές περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου. Τον 21ο αιώνα η ταχεία γήρανση θα εξελιχτεί σταδιακά σε παγκόσμιο φαινόμενο.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφωνεί με τα Ηνωμένα Έθνη ότι θα χρειαστεί μεγαλύτερη παγκόσμια ευαισθητοποίηση προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις για όλες τις κοινωνίες μας που οφείλονται στη διαδικασία της γήρανσης. Η διεθνής συνεργασία μπορεί να βελτιώσει την ικανότητα των χωρών να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις αυτές. Οι πολιτικές που θα λαμβάνουν επαρκώς υπόψη τις προκλήσεις της γήρανσης στο μέλλον πρέπει να προετοιμαστούν από τώρα.

Με την ανακοίνωση αυτή η Επιτροπή προτίθεται να μοιραστεί την εμπειρία της από τη συνεργασία σε θέματα γήρανσης σε επίπεδο ΕΕ, που υποδεικνύει την ανάγκη για μια πολιτική προσέγγιση που να περιλαμβάνει την οικονομική διάσταση, τη διάσταση της απασχόλησης και την κοινωνική διάσταση της γήρανσης. Η Επιτροπή γνωρίζει πολύ καλά την ποικιλομορφία των προκλήσεων της γήρανσης σε ολόκληρο τον κόσμο καθώς και ότι δεν είναι βέβαιο ότι η εμπειρία της μπορεί να μεταφερθεί σε άλλα πλαίσια. Ωστόσο είναι πεπεισμένη ότι η εμπειρία της μπορεί να χρησιμεύσει στην ανάπτυξη ιδεών. Η απάντηση στα ζητήματα της γήρανσης στον κόσμο απαιτεί μια συλλογική προσπάθεια διεθνούς συνεργασίας για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανακοίνωση αυτή αποτελεί τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη **2η παγκόσμια συνέλευση για τη γήρανση** που διοργανώνεται στη Μαδρίτη στις 8-12 Απριλίου 2002, από τα Ηνωμένα Έθνη και την ισπανική κυβέρνηση. Στόχος της είναι να συμβάλει στη διεθνή συζήτηση για τη διατύπωση του νέου διεθνούς σχεδίου δράσης για τη γήρανση που πρόκειται να υιοθετηθεί στη Μαδρίτη.

Το διεθνές σχέδιο δράσης για τη γήρανση, που υιοθετήθηκε στην πρώτη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Βιέννη, 1982), έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στους ηλικιωμένους και είχε ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, μια διακήρυξη των αρχών των Ηνωμένων Εθνών για τους ηλικιωμένους, που αναφερόταν στην ανεξαρτησία, τη συμμετοχή, τη φροντίδα, την καταξίωση και την αξιοπρέπεια των ηλικιωμένων. Στη συνέχεια πολλές εκδηλώσεις των Ηνωμένων Εθνών βοήθησαν στην προώθηση της παγκόσμιας πολιτικής ημερήσιας διάταξης για τη γήρανση. Η γενική συνέλευση αποφάσισε να γιορτάσει το 1999 ως διεθνές έτος των ηλικιωμένων και να διοργανώσει μια 2η παγκόσμια συνέλευση το 2002. Οι πρωτοβουλίες των Ηνωμένων Εθνών για τη γήρανση διαμορφώθηκαν περαιτέρω από τη διακήρυξη της χιλιετηρίδας.

Το 1982, όταν υιοθετήθηκε στη Βιέννη το πρώτο διεθνές σχέδιο δράσης για τη γήρανση, η γήρανση άρχιζε να αποτελεί σημαντική μέριμνα σχεδόν αποκλειστικά στις πιο ανεπτυγμένες χώρες¹. Τώρα, η διαδικασία της γήρανσης θα αρχίσει σύντομα να πλήττει και αρκετές περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου. Τον 21ο αιώνα η ταχεία γήρανση θα γίνει σταδιακά παγκόσμιο φαινόμενο.

Η δεύτερη παγκόσμια συνέλευση αναμένεται να υιοθετήσει ένα αναθεωρημένο σχέδιο δράσης για τη γήρανση που θα περιλαμβάνει μια μακροπρόθεσμη, παγκόσμια στρατηγική για μια κοινωνία για όλες τις ηλικίες.

Η συνεχιζόμενη αύξηση της μακροζωίας και η διαρκώς μεγαλύτερη ικανότητά μας να ελέγξουμε την αναπαραγωγή είναι από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ανθρωπότητας την τελευταία πενήνταετία. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι γενικά αναμένεται να ζουν περισσότερο προσφέρει τεράστιες νέες ευκαιρίες στα άτομα για να αξιοποιήσουν το δυναμικό τους. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα των επιτευγμάτων αυτών με τη μορφή της γήρανσης του πληθυσμού μας θέτει επίσης νέες προκλήσεις. Κατά τη διάρκεια του νέου αιώνα η γήρανση θα επηρεάσει τα κοινωνικά και οικονομικά θεμέλια των κοινωνιών σε πολλές περιοχές του κόσμου. Οι κοινωνίες μας θα πρέπει να παρέχουν το κατάλληλο πλαίσιο για ανθρώπους που ζουν διαρκώς περισσότερο, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα κοινωνική και οικονομική βιωσιμότητα σε έναν κόσμο που γερνά. Οι συνθήκες και οι ευκαιρίες των σημερινών ηλικιωμένων, ανδρών και γυναικών, αποτελούν πάντα σημαντική μέριμνα, αλλά η καλή προσαρμογή στη γήρανση του πληθυσμού είναι ένα ζήτημα που μας αφορά όλους και ο στόχος θα πρέπει να είναι να δημιουργήσουμε μια κοινωνία για ανθρώπους κάθε ηλικίας. Οι πολιτικές για τη γήρανση, επομένως, πρέπει να ακολουθούν μια δια βίου προσέγγιση και να απευθύνονται σε ολόκληρη την κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη της παγκόσμιες πρωτοβουλίες και τις κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

¹ Το 1980 το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 60 ετών και άνω ήταν μόνο το 6% στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, έναντι του 16% στις πιο ανεπτυγμένες χώρες (εκτιμήσεις των Ηνωμένων Εθνών).

2. ΓΗΡΑΝΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ: ΕΝΑ ΚΑΙΡΙΟ ΖΗΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Η γήρανση των κοινωνιών οφείλεται κυρίως στη μείωση του ποσοστού γονιμότητας και στην αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης. Επιπλέον αποτελεί αντίκτυπο της λεγόμενης "ανάκαμψης της γεννητικότητας", που οδήγησε σε μεγάλες διαφορές στο μέγεθος των ηλικιακών ομάδων. Οι μεταναστευτικές κινήσεις μπορούν επίσης να επηρεάσουν τη διαδικασία γήρανσης. Αν και η γήρανση θα γίνει μάλλον παγκόσμια τάση τις επόμενες δεκαετίες, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία όσον αφορά τη χρονική στιγμή και την ταχύτητα των δημογραφικών αλλαγών, τα κοινωνικά και οικονομικά πλαίσια και την αντίληψη των προκλήσεων που τίθενται.

Η ποικιλομορφία αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής εάν εξετάσουμε το φαινόμενο της γήρανσης **στις ανεπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου**. Αν και σήμερα ο πληθυσμός των αναπτυσσόμενων χωρών είναι σχετικά νέος, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες προβλέπεται να υποστούν γήρανση με πρωτοφανή ταχύτητα² λόγω της κάθετης πτώσης του ποσοστού γονιμότητας και της ταχείας αύξησης της μακροζωίας. Έως το 2050 ο αριθμός των ηλικιωμένων στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες προβλέπεται να υπερτετραπλασιαστεί (από 374 εκατομμύρια το 2000 σε 1570 εκατομμύρια). Αυτή η ηλικιακή ομάδα θα αποτελεί το 19% του πληθυσμού των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών το 2050, έναντι του 8% που αποτελεί σήμερα, και η διάμεση ηλικία προβλέπεται να αυξηθεί κατά 11 έτη και να φτάσει τα 35 έτη. Στις ανεπτυγμένες χώρες, όπου το μερίδιο των ηλικιωμένων είναι ήδη πολύ υψηλότερο, αφού αυξήθηκε ταχέως, ιδίως κατά την μεταπολεμική περίοδο, η σαφής γήρανση του πληθυσμού θα συνεχιστεί, αλλά με βραδύτερο ρυθμό από ότι στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Οι ηλικιωμένοι θα αποτελούν το 33% του πληθυσμού τους το 2050 σε αντιδιαστολή με το 19% σήμερα, και η διάμεση ηλικία θα αυξηθεί κατά 9 έτη και θα φτάσει τα 46 έτη το 2050.

Επιπλέον, υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία καταστάσεων εντός τόσο των ανεπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων περιοχών του κόσμου.

Ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες, η Ευρώπη³ και η Ιαπωνία θα παρουσιάσουν τις πιο έντονες τάσεις γήρανσης ως το 2050 - το μερίδιο της ηλικιακής ομάδας των άνω των 60 ετών θα είναι περίπου το 37% στην Ευρώπη και ακόμα μεγαλύτερο στην Ιαπωνία, έναντι του μόνον 27% στη Βόρεια Αμερική, όπου η αύξηση του πληθυσμού θα εξακολουθήσει να είναι αρκετά σημαντική. Εντός της ηλικιακής ομάδας των 60 ετών και άνω θα υπάρξει επίσης σημαντική αύξηση του αριθμού των "πολύ ηλικιωμένων" δηλαδή των ατόμων ηλικίας 80 ετών και άνω. Ενώ οι πολύ ηλικιωμένοι αποτελούν σήμερα το 3% του ευρωπαϊκού πληθυσμού, σε 11 από τα σημερινά κράτη μέλη της ΕΕ-15 τουλάχιστον το 10% του πληθυσμού θα είναι ηλικίας 80 ετών και άνω ως το 2050. Οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα όσον αφορά τη γήρανση είναι αξιοσημείωτες. Στην Ευρώπη το προσδόκιμο επιβίωσης των γυναικών σήμερα είναι υψηλότερο από εκείνο των ανδρών κατά περισσότερο από 6 έτη. Στην ηλικιακή ομάδα των 60 ετών και άνω υπάρχουν 50% περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες. Από τους ανθρώπους ηλικίας 75 ετών και άνω που ζουν μόνοι περισσότερο από το 70% είναι γυναίκες.

Η διαδικασία διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αναμένεται να έχει σημαντική επίδραση στη διαδικασία γήρανσης του πληθυσμού της Ένωσης. Αν και σήμερα το ποσοστό

² Στη Γαλλία, για παράδειγμα, χρειάστηκαν 115 έτη για να διπλασιαστεί το ποσοστό των ηλικιωμένων από το 7 στο 14 %. Στην Κίνα η ίδια αύξηση θα πραγματοποιηθεί σε διάστημα μόλις 27 ετών.

³ Στην Ευρώπη, προς το παρόν η τάση γήρανσης δεν είναι τόσο έντονη στις Χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ) όσο στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

των ηλικιωμένων στις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης είναι χαμηλότερο από εκείνο της ΕΕ-15, αναμένεται να αυξηθεί γρήγορα και να φτάσει το μέσο επίπεδο της ΕΕ ως το 2050. Σήμερα, οι περισσότερες υπονήπιες χώρες παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα γονιμότητας και εάν η τάση αυτή συνεχιστεί θα έχει περαιτέρω αντίκτυπο στη διαδικασία γήρανσής τους.

Στον αναπτυσσόμενο κόσμο υπάρχουν σημαντικές διαφορές στη διαδικασία γήρανσης⁴. Στις ελάχιστα ανεπτυγμένες χώρες, η διάμεση ηλικία προβλέπεται να αυξηθεί από τα 18 έτη το 2000 μόλις στα 26 έτη το 2050. Αντίθετα, το σύνολο των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών μπορεί να αναμένει αύξηση από τα 24 στα 35 έτη.

3. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ

3.1. Η γενική προσέγγιση της γήρανσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Καθώς ήταν ανάμεσα τις πρώτες περιοχές που αντιμετώπισαν το φαινόμενο της γήρανσης, η Ευρώπη έχει αναπτύξει ευρύ φάσμα πολιτικών απαντήσεων⁵ στη γήρανση του πληθυσμού που εμφανίστηκε στη διάρκεια του 20ού αιώνα. Για μεγάλο διάστημα οι δημόσιες πολιτικές συζητήσεις πραγματοποιούνταν μόνο σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990⁶ έγινε αντιληπτό ότι οι μελλοντικές προκλήσεις ήταν κοινές από πολλές απόψεις και τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν σημαντικές εξελίξεις στην συνεργασία της ΕΕ σε ζητήματα γήρανσης. Όταν το 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ανακοίνωση⁷ για τις συνετές πολιτικές απαντήσεις στη γήρανση ως συνεισφορά στο διεθνές έτος των ηλικιωμένων των Ηνωμένων Εθνών και υπέδειξε ότι τα κράτη μέλη θα επωφελούνταν από τη στενότερη ευρωπαϊκή συνεργασία στα θέματα αυτά, επρόκειτο ακόμα για ένα όραμα του τι θα μπορούσε να γίνει. Όμως τα επόμενα έτη, τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να ασχοληθούν με τα ζητήματα της γήρανσης στο πλαίσιο των υγιών δημόσιων οικονομικών⁸, της απασχόλησης, της κοινωνικής προστασίας και της βιώσιμης ανάπτυξης διατηρώντας τα ως εθνικές πολιτικές και λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων γήρανσης. Επιπλέον, η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω ηλικίας έχει ενσωματωθεί στη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα καθώς και στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που αναφέρεται επίσης στα δικαιώματα των ηλικιωμένων⁹.

Η γήρανση δεν είναι ξεχωριστό ζήτημα που μπορεί να αντιμετωπιστεί μεμονωμένα. Η απάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη γήρανση αναπτύχθηκε επομένως **στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής αλληλενισχυόμενων πολιτικών** που ξεκίνησε στο Ευρωπαϊκό

⁴ Η Ασία και η Λατινική Αμερική γερνούν γρηγορότερα και θα φτάσουν σε ποσοστό ηλικιωμένων 20 έως 25% ως το 2050, ενώ π.χ. η Αφρική νοτίως της Σαχάρας, που εξακολουθεί να μάχεται με την πανδημία του HIV/έιτζ σε συνδυασμό με οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες, προβλέπεται να φτάσει μόνο το ήμισυ του επιπέδου αυτού.

⁵ Η Ευρώπη έχει προπορευθεί σε ποικίλες μορφές θεσμικής αντιμετώπισης των πληθυσμών που γερνούν (συνταξιοδότηση, συνταξιοδοτικά συστήματα, εξειδικευμένες υγειονομικές υπηρεσίες, περίθαλψη κατ' οίκον ή σε ιδρύματα, κέντρα δραστηριοτήτων κλπ.) και γενικά στις ευρωπαϊκές χώρες οι πολιτικές για τους ηλικιωμένους έχουν αναπτυχθεί στο μεγαλύτερο βαθμό.

⁶ Η αυξανόμενη προσοχή που δίνεται στα ζητήματα γήρανσης στις κοινοτικές αναλύσεις και τα έγγραφα συνεισέφερε σε αυτό. Στο παράρτημα παρατίθεται κατάλογός τους.

⁷ "Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες", COM (1999) 221 τελικό.

⁸ Οι κοινές δραστηριότητες πρόβλεψης και παρακολούθησης αποτελούν αδιάσπαστο μέρος του έργου αυτού και είχαν ως αποτέλεσμα μια σειρά γόνιμων αναλύσεων που καλύπτουν την ΕΕ-15. Για περισσότερες λεπτομέρειες δείτε τον κατάλογο στο παράρτημα.

⁹ Το άρθρο 13 της συνθήκης για την ΕΚ όπως τροποποιήθηκε ύστερα από τη συνθήκη του Άμστερνταμ και τα άρθρα 21 και 25 του Χάρτη που διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000.

Συμβούλιο της Λισσαβόνας και επιβεβαιώθηκε στα μεταγενέστερα Ευρωπαϊκά Συμβούλια στη Νίκαια, τη Στοκχόλμη, το Γκέτεμποργκ και το Λάκεν¹⁰. Όπως αναφέρεται στο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και στην ευρωπαϊκή κοινωνική ατζέντα¹¹ περιλαμβάνει τις επιπτώσεις της γήρανσης στην οικονομία, την απασχόληση και την κοινωνία. Οι ευρείες κατευθυντήριες γραμμές οικονομικής πολιτικής, που αποτελούν το κύριο μέσο για το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και παρέχουν το πλαίσιο για πολιτικές συστάσεις για την παρακολούθηση της εφαρμογής των συστάσεων αυτών, καλούν τα κράτη μέλη να αναπτύξουν πλήρεις στρατηγικές για την αντιμετώπιση της οικονομικής πρόκλησης που θέτει η γήρανση του πληθυσμού. Η κοινωνική πολιτική ατζέντα, που αναφέρει τις πολιτικές προτεραιότητες της ΕΕ στον τομέα της απασχόλησης και των κοινωνικών υποθέσεων, αναφέρει πώς τα κράτη μέλη ενισχύοντας αμοιβαία την απασχόληση, την κοινωνική προστασία και οικονομικές πολιτικές μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ευρύτερες επιπτώσεις της γήρανσης στην κοινωνία και τον επαγγελματικό βίο.

Η προσέγγιση της γήρανσης από την ΕΕ έχει στόχο την **κινητοποίηση του πλήρους δυναμικού ανθρώπων** κάθε ηλικίας. Η βασική ιδέα είναι πως οι κατάλληλες λύσεις για τη γήρανση πρέπει να προχωρούν πιο πέρα από τη φροντίδα των σημερινών ηλικιωμένων. Η καλή προσαρμογή στη γήρανση του πληθυσμού είναι ένα ζήτημα που αφορά τους ανθρώπους κάθε ηλικίας και μια δια βίου προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών απαντήσεων λαμβάνοντας υπόψη τα συναφή ζητήματα που αφορούν συγκεκριμένα την ηλικία και το φύλο.

Αυτό οδηγεί σε ένα προσανατολισμό προς **πολιτικές και μεθόδους παράτασης του επαγγελματικού βίου**¹². Οι κυριότερες μέθοδοι παράτασης του επαγγελματικού βίου περιλαμβάνουν τη δια βίου μάθηση, την πιο μακρά παραμονή στην εργασία, την αργότερη και πιο σταδιακή συνταξιοδότηση, το να παραμένει κανείς δραστήριος μετά τη συνταξιοδότηση και να ασχολείται με δραστηριότητες που αυξάνουν τις δυνατότητές του και διατηρούν την υγεία του. Οι πρακτικές αυτές έχουν στόχο να βελτιώσουν τη μέση ποιότητα ζωής σε επίπεδο ατόμων και ταυτόχρονα, στο επίπεδο της κοινωνίας, συμβάλλουν σε περισσότερη ανάπτυξη, μικρότερο φόρτο εξάρτησης και σημαντική οικονομία στις δαπάνες για τις συντάξεις και την υγεία. Επομένως αντιπροσωπεύουν στρατηγικές που προσφέρουν πλεονεκτήματα σε ανθρώπους κάθε ηλικίας.

Παρόμοιοι προσανατολισμοί προτάθηκαν από την Επιτροπή στο πλαίσιο της συμβολής της στο 1999, το διεθνές έτος των ηλικιωμένων. Η εφαρμογή τους απαιτεί την **συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων** με πνεύμα διαλόγου και συνεργασίας. Σε διάφορες πρωτοβουλίες της για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό του κοινωνικού μοντέλου της ΕΕ, ιδίως στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, της κοινωνικής ένταξης και της απασχόλησης, η Επιτροπή ενθαρρύνει τη συνεργασία όλων των συναφών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των ΜΚΟ, των κοινωνικών εταίρων, κτλ.

¹⁰ Για περισσότερες λεπτομέρειες παρακαλείσθε να συμβουλευτείτε τα συναφή τμήματα των συμπερασμάτων της προεδρίας αυτών των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων που παρατίθενται στο παράρτημα.

¹¹ Βλέπε το παράρτημα των συμπερασμάτων της προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Νίκαιας το Δεκέμβριο του 2000.

¹² Οι ιδέες της παράτασης του επαγγελματικού βίου και της δια βίου προσέγγισης αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των καινοτόμων πολιτικών λύσεων για τη γήρανση στην Ευρώπη και γενικά θεωρούνται ως η μέθοδος του μέλλοντος.

3.2. Κύριες προκλήσεις και πολιτικές απαντήσεις στην Ευρώπη

Εντός του συνολικού πλαισίου της προσέγγισης της γήρανσης από την ΕΕ έχουν αναγνωριστεί ορισμένες κοινές κύριες προκλήσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της: διαχείριση των οικονομικών επιπτώσεων της γήρανσης προκειμένου να διατηρηθεί η ανάπτυξη και τα υγιή δημόσια οικονομικά· καλή προσαρμογή σε ένα εργατικό δυναμικό που γερνά και συρρικνώνεται· εξασφάλιση επαρκών, βιώσιμων και προσαρμοσίμων συντάξεων· επίτευξη της πρόσβασης όλων σε υγειονομική περίθαλψη υψηλής ποιότητας εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την οικονομική βιωσιμότητα των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης.

3.2.1. Διατήρηση της ανάπτυξης και υγιή δημόσια οικονομικά

Λόγω του αντικτύπου της στη ζήτηση για δημόσιες συντάξεις, υγειονομική περίθαλψη και μακροχρόνια περίθαλψη, η γήρανση αποτελεί σημαντική πρόκληση για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών. Πέρα από τον άμεσο οικονομικό αντίκτυπο, η γήρανση των πληθυσμών έχει και ευρύτερες επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη, μεταξύ άλλων, ως αποτέλεσμα της συρρίκνωσης του δυναμικού εργατικού δυναμικού και ενδεχομένως σημαντικές επιπτώσεις στο επίπεδο της συνολικής αποταμίευσης.

Προβολές των μελλοντικών δημόσιων δαπανών για την περίοδο 2001-2005 υποδεικνύουν ότι οι αυξήσεις στις περισσότερες χώρες της ΕΕ θα μπορούσαν να ανέλθουν σε 3-5 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ για τις συντάξεις και 2-3 ποσοστιαίες μονάδες για την υγεία και τη μακροχρόνια περίθαλψη. Αυξήσεις τέτοιου μεγέθους προκαλούν σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τη βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων και των δημόσιων οικονομικών και αποτελούν τεράστιες προκλήσεις για τις κοινωνικές πολιτικές. Με τις σημερινές τάσεις ο ενεργός πληθυσμός της ΕΕ θα μειωθεί κατά 40 εκατομμύρια άτομα από το 2000 ως το 2050 και το ποσοστό εξάρτησης γήρατος θα διπλασιαστεί από 24% σε 49%¹³. Με άλλα λόγια, από το 2000 ως το 2050 η ΕΕ προβλέπεται να μεταβεί από 4 σε 2 μόνο ενεργά άτομα (15-64 ετών) για κάθε άτομο ηλικίας 65 ετών και άνω.

Οι οικονομικές προκλήσεις αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο των προγραμμάτων σταθερότητας και σύγκλισης και του ευρέος συντονισμού της οικονομικής πολιτικής. Οι ευρείες κατευθυντήριες γραμμές οικονομικής πολιτικής αναφέρουν ότι η ανάγκη για υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και εκτενείς οικονομικές μεταρρυθμίσεις μεγαλώνει με τις προκλήσεις που δημιουργούν οι γηράσκοντες πληθυσμοί και καλούν τα κράτη μέλη να αναπτύξουν πλήρεις στρατηγικές για να τις αντιμετωπίσουν. Επιπλέον, σύμφωνα με τη σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης και την έκθεση που επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης¹⁴ τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να διατηρήσουν υγιή τη δημοσιονομική τους κατάσταση, βελτιώνοντας ταυτόχρονα την ποιότητα και τη βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Στόχος είναι να εξασφαλιστεί ότι τα δημόσια οικονομικά θα μεγιστοποιήσουν τη συμβολή τους στην ανάπτυξη και την απασχόληση και στην επίτευξη των στόχων που συμφωνήθηκαν στη Λισσαβόνα και τη Στοκχόλμη, συμπεριλαμβανομένης καλύτερης κοινωνικής συνοχής.

¹³ Οι τάσεις αυτές υπολογίζονται για την ΕΕ-15. Οι πιθανές μελλοντικές διευρύνσεις της Ένωσης δεν λαμβάνονται υπόψη.

¹⁴ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2001), “Η συμβολή των δημόσιων οικονομικών στην οικονομική αύξηση και την απασχόληση: βελτίωση της ποιότητας και της διατηρησιμότητας”, έκθεση από την Επιτροπή και το Συμβούλιο (Οικονομικών και δημοσιονομικών υποθέσεων) προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Στοκχόλμη 23-24 Μαρτίου 2001), 6997/01.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης επικύρωσε μια τριπλή στρατηγική¹⁵, που επί πλέον ενσωματώθηκε στις ευρείες κατευθυντήριες γραμμές οικονομικής πολιτικής για την πρόληψη και τη διαχείριση των δημοσιονομικών προκλήσεων της γήρανσης. Ο πρώτος στόχος είναι να αυξηθεί η εισοδηματική βάση και να μειωθεί το κόστος των μεταβιβάσεων αυξάνοντας τα ποσοστά απασχόλησης. Ο δεύτερος στόχος είναι η μείωση του δημόσιου χρέους με ταχύ ρυθμό, έτσι ώστε η καταβολή χαμηλότερων τόκων να αντισταθμίσει ένα μέρος της προβλεπόμενης αύξησης των δαπανών για τις συντάξεις και την υγειονομική περίθαλψη. Ο τρίτος στόχος είναι η μεταρρύθμιση των συνταξιοδοτικών συστημάτων προκειμένου να παραμείνει υγιής η οικονομική τους κατάσταση.

3.2.2. Η αντιμετώπιση της πρόκλησης ενός εργατικού δυναμικού που γερνά και συρρικνώνεται

Την επόμενη εικοσαετία ο αριθμός των Ευρωπαίων στην ηλικιακή ομάδα 20-29 θα μειωθεί κατά 20%, ενώ το μέγεθος της ηλικιακής ομάδας 50-64 θα αυξηθεί κατά 25%. Ταυτόχρονα οι ομάδες πληθυσμού που φτάνουν στην ηλικία συνταξιοδότησης θα είναι σημαντικά μεγαλύτερες από τις προηγούμενες. Η χρονική στιγμή και το μέγεθος αυτών των δημογραφικών αλλαγών θα διαφέρουν ανάμεσα στα κράτη μέλη, αλλά η Ευρώπη αντιμετωπίζει την προοπτική ενός εργατικού δυναμικού που γερνά και συρρικνώνεται.

Ωστόσο, ο αντίκτυπος στο εργατικό δυναμικό δεν προέρχεται μόνο από τα δημογραφικά στοιχεία. Το αποτέλεσμα μπορεί να επηρεαστεί σημαντικά από μέτρα με στόχο την αύξηση των ποσοστών απασχόλησης όλου του ενεργού πληθυσμού και ιδιαίτερα των γυναικών και των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων¹⁶. Επομένως, η γήρανση ενισχύει τη σημασία των γενικών προσπαθειών για την αύξηση των ποσοστών συμμετοχής και απασχόλησης στην Ευρώπη. Σε σχέση με τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών υπογραμμίζει επίσης την αποφασιστική σημασία των κατάλληλων πολιτικών που έχουν στόχο την εξασφάλιση της ισότητας των φύλων στον κόσμο της εργασίας και το συμβιβασμό των απαιτήσεων της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής.

Σχετικά με τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους, η γήρανση καταδεικνύει την ανάγκη για **αλλαγή των σημερινών μεθόδων διαχείρισης της ηλικίας** στο χώρο εργασίας και στις αγορές εργασίας. Με τη μείωση της προσφοράς νέων και πλέον παραγωγικής ηλικίας εργαζομένων, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν πολύτιμη προσφορά εργατικού δυναμικού που για χρόνια δεν είχε χρησιμοποιηθεί αρκετά, αναμένεται να δουν σημαντική βελτίωση των προοπτικών τους στην αγορά εργασίας. Είναι σημαντικό να εφαρμοστούν πολιτικές και πρακτικές που να παρέχουν δυνατότητες και κίνητρα στους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους ώστε να αξιοποιήσουν πλήρως αυτές τις νέες ευκαιρίες.

Αρκετές αλλαγές θα είναι σημαντικές. Πρώτον, μια μετατόπιση προς τη διατήρηση της παραγωγικότητας εργασίας και της απασχολησιμότητας των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων, ανδρών και γυναικών, με τη λήψη μέτρων όπως είναι η εκπαίδευση, μέτρα για την υγεία και την ασφάλεια, η προσαρμογή του χώρου και του σχεδιασμού της εργασίας, η εισαγωγή τεχνολογίας που διευκολύνει την εργασία και νέες ρυθμίσεις του χρόνου εργασίας.

¹⁵ Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης 23 και 24 Μαρτίου 2001, σημείο 7 τελευταία πρόταση.

¹⁶ Ως αποτέλεσμα διάφορων πολιτικών και πρακτικών που καταλήγουν σε πρόωρη συνταξιοδότηση, τα σημερινά ποσοστά δραστηριότητας και απασχόλησης των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων (55-64 ετών) στην Ευρώπη είναι χαμηλότερα από το ήμισυ του ποσοστού των εργαζομένων πλέον παραγωγικής ηλικίας (25-49) και σημαντικά χαμηλότερα από εκείνα των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας.

Δεύτερον, η επέκταση των ενεργητικών πολιτικών για την απασχόληση στους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους. Οι δυνατότητες δημιουργίας θέσεων εργασίας για τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους και αύξησης των ποσοστών απασχόλησής τους με μέτρα επανένταξης και συγκράτησης πρέπει να αξιοποιηθούν. Ως αποτέλεσμα θα αυξηθεί η πραγματική ηλικία συνταξιοδότησης τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών και έτσι θα αποφευχθεί η επιδείνωση του αρνητικού αντίκτυπου της γήρανσης στην προσφορά εργατικού δυναμικού με τη συνέχιση των σημερινών πρακτικών που οδηγούν στην πρόωρη συνταξιοδότηση. Η προώθηση παρόμοιων πολιτικών παράτασης του επαγγελματικού βίου στην απασχόληση έχει πρωταρχική σημασία για την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση. Επίσης είναι θεμελιώδης για την επίτευξη του στόχου της ΕΕ της μετάβασης στην πλήρη απασχόληση.

Ύστερα από τον καθορισμό στόχων για τα ποσοστά απασχόλησης σε επίπεδο ΕΕ¹⁷ στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης, τα κράτη μέλη κλήθηκαν να θέσουν εθνικούς στόχους για τα ποσοστά απασχόλησης προκειμένου να εστιάσουν τις εθνικές τους στρατηγικές στην προώθηση μεγαλύτερης συμμετοχής στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας. Οι στρατηγικές θα καθορίσουν τις απαραίτητες ενέργειες για την αναβάθμιση της ποιότητας της εργασίας και επομένως της ελκυστικότητάς της· θα σταθμίσουν καλύτερα τα οικονομικά κίνητρα για εργασία, ιδίως το καθαρό αποτέλεσμα των φορολογικών συστημάτων και των συστημάτων επιδότησης· θα αντιμετωπίσουν το άνοιγμα της ψαλίδας στις αμοιβές των δύο φύλων και στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας προωθώντας την συμμετοχή ατόμων -ιδίως γυναικών- που έχουν αναλάβει τη φροντίδα μελών του νοικοκυριού· θα εξετάσουν μέτρα για τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης του σχολείου· και τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, θα ξεκινήσουν μια κοινή πρωτοβουλία της κυβέρνησης και των κοινωνικών εταίρων ώστε οι εργαζόμενοι να παραμένουν περισσότερο στην απασχόληση, εστιάζοντας στην παροχή εκπαίδευσης από την επιχείρηση ώστε να προωθείται η προσαρμοστικότητα και η μακροπρόθεσμη απασχολησιμότητα των εργαζομένων και η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας. Μια τέτοια πρωτοβουλία πρέπει να βασίζεται στην αντίληψη ότι οι προσπάθειες αυτές έχουν ευρύτερο ενδιαφέρον και είναι ωφέλιμες για ολόκληρη την κοινωνία και επομένως μπορεί να συνεπάγονται τον επαναπροσανατολισμό της δημόσιας χρηματοδότησης υπέρ του τομέα αυτού. Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση θεωρεί τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους διαρκώς περισσότερο ως ένα από τα κύρια στοιχεία της μελλοντικής προσφοράς εργατικού δυναμικού που θα έχει σημαντική συνεισφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη μιας Ευρώπης που γερνά.

Μέσα που αποτρέπουν την αρνητική στάση προς τους μεγαλύτερους σε ηλικία εργαζομένους έχουν εξασφαλιστεί επιπλέον μέσω της νέας ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Το Νοέμβριο του 2000 το Συμβούλιο εξέδωσε οδηγία που απαγορεύει τις διακρίσεις στην απασχόληση¹⁸, συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων λόγω ηλικίας, στο πλαίσιο της προσέγγισης των ζητημάτων αυτών από την Ένωση με βάση τα δικαιώματα. Συμφώνησε επίσης σε ένα πρόγραμμα δράσης κατά των διακρίσεων σε όλους τους τομείς της ζωής συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων κατά των ηλικιωμένων¹⁹.

¹⁷ Οι στόχοι που τέθηκαν για τα ποσοστά απασχόλησης το 2010 ήταν: 70% γενικά, 60% για τις γυναίκες και 50% για τους εργαζομένους μεγαλύτερης ηλικίας.

¹⁸ Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και στην εργασία (27/11/00)

¹⁹ Απόφαση 2000/750/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση κοινοτικού προγράμματος δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων (2001 ως 2006) (27/11/00). Μια ακόμα συνεισφορά στην προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα είναι η καθιέρωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που διευρύνει την απαγόρευση των διακρίσεων συμπεριλαμβάνοντας τις

3.2.3. Εξασφάλιση επαρκών, βιώσιμων και προσαρμόσιμων συντάξεων

Ένας διαρκώς γηραιότερος πληθυσμός ασκεί σημαντικές πιέσεις στις συντάξεις. Παρά τις σημαντικές διαφορές στο σχεδιασμό των συνταξιοδοτικών συστημάτων από τη μια άκρη την Ευρώπης ως την άλλη, τα κράτη μέλη έχουν αναγνωρίσει ότι απαιτείται στενότερη συνεργασία στα κοινά προβλήματα στον τομέα των πολιτικών για τις συντάξεις. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τα κράτη μέλη επικύρωσαν τρεις κύριες αρχές για την εξασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων: διασφάλιση της ικανότητας των συστημάτων να επιτύχουν τους κοινωνικούς τους στόχους, διατήρηση της οικονομικής τους βιωσιμότητας και προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες. Στη συνέχεια, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάκεν συμφώνησαν σε μια σειρά κοινών στόχων, που θα καθοδηγήσουν τις πολιτικές προσπάθειες. Σκοπός του συντονισμού σε επίπεδο ΕΕ είναι να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν τις εθνικές τους στρατηγικές για την επίτευξη αυτών των στόχων, δηλαδή να εξασφαλίσουν συντάξεις επαρκείς, οικονομικά βιώσιμες και ικανές να προσαρμόζονται σε μεταβαλλόμενες συνθήκες²⁰.

Σε επίπεδο ΕΕ οι προκλήσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων αντιμετωπίζονται τόσο στο πλαίσιο του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής όσο και στο πλαίσιο της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού²¹ για τις συντάξεις που ξεκίνησε πρόσφατα. Πέρα από αυτό αντιμετωπίζονται επίσης έμμεσα στη διαδικασία απασχόλησης. Τόσο από την άποψη ότι τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης βελτιώνουν την εισοδηματική βάση, όσο και από την άποψη ότι η εργασία έως μεγαλύτερες ηλικίες ελαφρύνει την πίεση που ασκείται στα συνταξιοδοτικά συστήματα.

Όπως εκτίθεται στους στόχους, που αναγνωρίζουν πλήρως την ποικιλομορφία των συνταξιοδοτικών συστημάτων, οι στρατηγικές των κρατών μελών πρέπει να στοχεύουν στην εξασφάλιση επαρκών παροχών, με σκοπό να εξασφαλίσουν ιδίως ότι οι άντρες και οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας δεν θα απειλούνται από τη φτώχεια και να προωθήσουν τη δικαιοσύνη τόσο μεταξύ όσο και εντός των γενεών.

Η μεταρρύθμιση των συντάξεων εντάσσεται επίσης στο γενικό πλαίσιο της προώθησης πολιτικών υπέρ της απασχόλησης. Τα συνταξιοδοτικά συστήματα και οι παρακείμενες φορολογικές δομές θα έπρεπε να παρέχουν ισχυρά κίνητρα για τη συνέχιση της εργασίας έως τη συντάξιμη ηλικία και να αποφεύγουν την "τιμωρία" όσων εξακολουθούν να εργάζονται και μετά από αυτήν. Επιπλέον, οι συντάξεις πρέπει να προσαρμοστούν για να καλύπτουν τα

διακρίσεις λόγω ηλικίας και αναγνωρίζει "το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο" (άρθρο 25).

²⁰ Η διαδικασία που οδήγησε στη συμφωνία του Λάκεν για μια διαδικασία συνεργασίας για επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις στην ΕΕ υποστηρίχθηκε με δύο ανακοινώσεις της Επιτροπής: "Η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας από μακροπρόθεσμη σκοπιά: ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις" (COM(2000) 622), "Υποστήριξη εθνικών στρατηγικών για ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης" (COM/362/2001) και μια έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας: "Επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις: έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας" (Ιούνιος 2001)

²¹ Αυτή η νέα μορφή συνεργασίας στην ΕΕ ονομάστηκε "ανοικτή μέθοδος συντονισμού" από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας και ορίστηκε ως ένας τρόπος διάδοσης των καλύτερων πρακτικών και επίτευξης μεγαλύτερης σύγκλισης προς τους στόχους της ΕΕ και ενίσχυσης των κρατών μελών για να αναπτύξουν σταδιακά τις δικές τους πολιτικές σύμφωνα με τους στόχους αυτούς. Περιλαμβάνει τον καθορισμό κοινών κύριων στόχων, τη συμφωνία σε ρεαλιστικούς στόχους, τη μετάφρασή τους σε εθνικές πολιτικές μέσω εθνικών προγραμμάτων και τέλος, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας αμοιβαίας μάθησης, την περιοδική παρακολούθηση βάσει δεικτών που έχουν συμφωνηθεί και οριστεί από κοινού.

άτομα που εργάζονται με άτυπες μορφές εργασίας και να διευκολύνουν την ευελιξία και την κινητικότητα στις αγορές εργασίας. Είναι σημαντικό οι συντάξεις να προσφέρουν τα ίδια κίνητρα στους άνδρες και στις γυναίκες και οι διακρίσεις μεταξύ των φύλων, που βασίζονται σε ξεπερασμένες αντιλήψεις του άντρα ως μοναδικού ή κύριου προστάτη της οικογένειας, να καταργηθούν σταδιακά.

Τα κράτη μέλη συμφώνησαν επίσης οι στρατηγικές τους να στοχεύουν στη μεγαλύτερη διαφάνεια των συνταξιοδοτικών συστημάτων και στην ανάπτυξη αξιόπιστων και κατανοητών πληροφοριών σχετικά με την πιθανή μακροπρόθεσμη εξέλιξη των επιπέδων των παροχών και των ποσοστών των εισφορών, έτσι ώστε οι πολίτες να εξακολουθήσουν να τα εμπιστεύονται.

Τέλος, τα κράτη μέλη θεώρησαν σημαντικό να προωθήσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομοφωνία σχετικά με τις πολιτικές για τις συντάξεις και τις συνταξιοδοτικές μεταρρυθμίσεις και να βελτιώσουν τη μεθοδολογική βάση για την αποτελεσματική παρακολούθηση των συνταξιοδοτικών μεταρρυθμίσεων και των πολιτικών για τις συντάξεις.

3.2.4. Εξασφάλιση πρόσβασης σε υψηλής ποιότητας υγειονομική περίθαλψη και μακροχρόνια φροντίδα εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την οικονομική βιωσιμότητα των υπηρεσιών

Στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης αύξησης του προσδόκιμου επιβίωσης και του ποσοστού των ηλικιωμένων, η κύρια πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι πολιτικές για την υγειονομική περίθαλψη και τη μακροχρόνια φροντίδα είναι να παρέχουν πλήρη πρόσβαση σε όλους σε υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την οικονομική βιωσιμότητα των υπηρεσιών αυτών. Οι πολιτικές θα πρέπει να επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ικανοποιητική αλλά και οικονομικά αποδοτική ανταπόκριση στις ανάγκες και τις απαιτήσεις των γυναικών και των ανδρών κάθε ηλικίας. Λόγω των διαφορών στο προσδόκιμο επιβίωσης και στα παραδοσιακά μοντέλα παροχής περίθαλψης των ανδρών και των γυναικών ενδείκνυται ιδιαίτερα να δοθεί προσοχή από την άποψη αυτή στα θέματα που αφορούν το φύλο.

Η προετοιμασία για την υγιή γήρανση αρχίζει με πολιτικές και πρακτικές δημόσιας υγείας, που υποστηρίζουν την ευεξία σε ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής. Η προώθηση ενός πολιτικού κλίματος που ενισχύει την κοινωνική συμμετοχή, τη φροντίδα, την καταξίωση και την αξιοπρέπεια των ηλικιωμένων οδηγεί τις γυναίκες και τους άνδρες σε υγιή γήρανση. Η προώθηση των πρακτικών της παράτασης του επαγγελματικού βίου θα μπορούσε επίσης να συμβάλει σε αυτό. Η κάλυψη της αυξανόμενης ζήτησης για υπηρεσίες υγείας και περίθαλψης, που συνδέεται με τη σημαντική αύξηση των ατόμων ηλικίας 80 ετών και άνω, απαιτεί οικονομικά αποδοτικούς τρόπους για την υποστήριξη της παροχής άτυπης φροντίδας και την επέκταση της παροχής επίσημης υγειονομικής περίθαλψης και φροντίδας καθώς και πρόοδο στα βοηθήματα και τις βοηθητικές τεχνολογίες. Οι προσπάθειες σε αυτούς τους τομείς πρέπει να σέβονται τις αρχές της δικαιοσύνης που είναι έμφυτες στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο (ίση πρόσβαση σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη).

Η συνεργασία της ΕΕ στα ζητήματα αυτά ξεκινά τώρα στο πλαίσιο των εργασιών της ΕΕ για την κοινωνική προστασία²² και τα δημόσια οικονομικά. Το πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα (1998-2002) συμβάλλει στην προώθηση της έρευνας που βελτιώνει την ποιότητα ζωής, την αυτονομία και την κοινωνική ενσωμάτωση των ηλικιωμένων (με

²² Ύστερα από αίτημα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Γκέτεμποργκ ξεκίνησε μια νέα διαδικασία δημόσιας συζήτησης με την έγκριση της ανακοίνωσης "Το μέλλον της υγειονομικής περίθαλψης και της μέριμνας για τους ηλικιωμένους: εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης, της ποιότητας και της οικονομικής βιωσιμότητας" (COM (2001) 723).

ιδιαίτερη έμφαση στην υγιή γήρανση κατά τη διάρκεια ολόκληρης της ζωής και την ευεξία κατά το γήρας) και βελτιώνει την ποιότητα, την αποτελεσματικότητα και τη φιλικότητα προς το χρήστη της παροχής περίθαλψης και της κοινωνικής πρόνοιας.

4. Η ΓΗΡΑΝΣΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ

Καθώς διανύουμε τον 21ο αιώνα διαρκώς περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του αναπτυσσόμενου κόσμου, θα αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις σημαντικής διαδικασίας γήρανσης. Πράγματι, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες βρίσκονται τώρα στα πρώιμα στάδια της προσαρμογής στην μεταβαλλόμενη ηλικιακή δομή του πληθυσμού.

Οι τρέχουσες και οι μελλοντικές πολιτικές απαντήσεις ενδέχεται να διαφέρουν ανάμεσα στις χώρες. Οι πραγματικότητες της γήρανσης εξαρτώνται από το κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο όπου ζουν οι άνθρωποι. Οι διαστάσεις αυτές παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στον τρόπο που οι χώρες διαμορφώνουν τις πολιτικές απαντήσεις τους στις προκλήσεις που θέτει η γήρανση. Παρά τις διαφορές αυτές, οι χώρες μπορούν να διδαχθούν και να ωφεληθούν αμοιβαία από την εμπειρία τους. Για να εκμεταλλευτούμε την ευκαιρία αυτή πρέπει να ενισχυθούν οι διεθνείς μηχανισμοί για την καλύτερη ενημέρωση των δημόσιων πολιτικών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Τρεις καίριες προκλήσεις που συνδέονται με γήρανση απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή. Πρώτον, η πρόκληση της εξασφάλισης επαρκούς εργατικού δυναμικού για να συντηρεί τον αυξανόμενο πληθυσμό των συνταξιούχων. Αυτό περιλαμβάνει την παροχή των συνθηκών που θα επιτρέπουν στους ανθρώπους να είναι οικονομικά ενεργοί καθώς γερνούν για όσο διάστημα τα καταφέρνουν. Δεύτερον, η διαχείριση των επιπτώσεων του κόστους στα οικονομικά του δημόσιου τομέα και στην οικονομία εν γένει, που περιλαμβάνει συγκεκριμένους κινδύνους για τη φορολογική σταθερότητα και τη γενική δημοσιονομική και βιωσιμότητα. Τρίτον, η αντιμετώπιση του θέματος της φτώχειας κατά το γήρας, που εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα σε πολλές χώρες του κόσμου, όπου πολλοί ηλικιωμένοι, ιδίως γυναίκες, δεν έχουν επαρκή πρόσβαση στο βασικό εισόδημα και στην παροχή υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής πρόνοιας.

Αν και οι συγκεκριμένες εκφράσεις του θα διαφέρουν από χώρα σε χώρα, το φαινόμενο της γήρανσης χαρακτηρίζεται παντού από σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα φύλα. Το ψήφισμα του Σουρινάμ για την κατάσταση των ηλικιωμένων γυναικών που εγκρίθηκε στην 56η συνεδρίαση της γενικής συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών αποτελεί θετικά συνεισφορά στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στα ζητήματα της γήρανσης.

Οι πολιτικές απαντήσεις είναι κατά πρώτο λόγο αρμοδιότητα του κάθε κράτους. Ωστόσο, η συνεργασία μέσα στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών είναι σημαντική για την ανταλλαγή εμπειριών και την ενθάρρυνση των καλύτερων πρακτικών σε ολόκληρο τον κόσμο, χωρίς να ξεχνάμε την ποικιλομορφία των εθνικών καταστάσεων.

4.1. Σημαντικά ζητήματα σε σχέση με το διεθνές πρόγραμμα δράσης για τη γήρανση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών να αναπτύξουν ένα παγκόσμιο πλαίσιο δράσης για τη γήρανση. Μια μακροπρόθεσμη παγκόσμια στρατηγική πρέπει να θέτει ένα στόχο, εφικτό για τους πολίτες και για τις κυβερνήσεις, ο οποίος πρέπει να επιτευχθεί εντός συγκεκριμένων χρονικών ορίων. Λόγω της αξιοπιστίας των δημογραφικών προβλέψεων που διαθέτουμε σήμερα, υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα για να καθορίσουμε τα χρονικά αυτά όρια σε μια εικοσαετία (δηλαδή 2002-2022).

Το επίκεντρο πρέπει να αντανακλά το είδος της κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης που θα επιτρέψει στους ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο να εξακολουθήσουν, καθώς γερνούν, να συμμετέχουν στην επίτευξη μιας κοινωνίας για όλους. Απαιτείται μια ολιστική θεώρηση της γήρανσης, ως δια βίου διαδικασία που αφορά ολόκληρη την κοινωνία.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί ότι το σχέδιο πρέπει να συνίσταται σε συγκεκριμένους στόχους, να υποδεικνύει τα αποτελέσματα που απαιτούνται για την επίτευξή τους και να επεξηγεί τα είδη δραστηριοτήτων που απαιτούνται για να προκύψουν τα αποτελέσματα. Επιπλέον, πρέπει να προσδιορίζει ένα σύνολο δεικτών, που θα επιτρέψουν την παρακολούθηση και αξιολόγηση της προόδου.

Το διεθνές σχέδιο δράσης πρέπει να λάβει υπόψη τα διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής, οικονομικής, και πολιτικής ανάπτυξης στις διάφορες χώρες που επηρεάζουν την ικανότητά τους να απαντήσουν στην πρόκληση της γήρανσης. Επομένως, ίσως να είναι χρήσιμο να διακρίνουμε ανάμεσα στους στόχους που μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις χώρες και σε ενδεχομένως ειδικούς στόχους για συγκεκριμένες περιοχές του κόσμου. Παρομοίως, οι διαφορές πρέπει να αντανακλώνται στον καθορισμό των κατάλληλων ενεργειών και των αρμόδιων φορέων.

Βάσει των εκτιμήσεων αυτών, η Επιτροπή θεωρεί ότι τα παρακάτω σημεία αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφωνεί με τα Ηνωμένα Έθνη ότι απαιτείται μεγαλύτερη παγκόσμια ευαισθητοποίηση για να αντιμετωπιστούν οι μελλοντικές προκλήσεις για όλες τις κοινωνίες μας που οφείλονται στη διαδικασία γήρανσης. Η διαδικασία γήρανσης πρέπει να αντιμετωπιστεί εντός της ευρύτερης διαδικασίας σε ένα παγκόσμιο πλαίσιο. Η διεθνής συνεργασία μπορεί να βελτιώσει την ικανότητα των χωρών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις αυτές. Οι πολιτικές που λαμβάνουν επαρκώς υπόψη τις προκλήσεις της γήρανσης στο μέλλον πρέπει να ετοιμαστούν από τώρα.
- Αν και οι συνθήκες και οι ευκαιρίες για τους σημερινούς ηλικιωμένους αποτελούν σημαντική μέριμνα, η καλή προσαρμογή στη γήρανση του πληθυσμού θα έπρεπε να θεωρείται ως δια βίου διαδικασία που αφορά τους ανθρώπους κάθε ηλικίας. Όλες οι γενιές θα πρέπει να συνεισφέρουν στην εξεύρεση λύσεων και τρόπων προσαρμογής. Επιπλέον, η γήρανση του πληθυσμού μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνον εάν ληφθούν υπόψη στη διαδικασία χάραξης πολιτικής οι διάφοροι τομείς που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής.
- Οι κατάλληλες απαντήσεις στη γήρανση στοχεύουν στην προώθηση μιας κοινωνίας για όλες τις ηλικίες και ενθαρρύνουν την ενσωμάτωση της ηλικίας σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Οι υπάρχουσες πολιτικές πρέπει να αξιολογηθούν με κριτήριο το βαθμό στον οποίο προωθούν στρατηγικές διαχωρισμού ή ενσωμάτωσης της ηλικίας.
- Ο μακροπρόθεσμος στόχος των εθνικών πολιτικών πρέπει να είναι να εξασφαλίσουν ότι η παρατεταμένη μακροζωία συνοδεύεται από καλή υγεία και ευεξία. Η υγιής μακροζωία απαιτεί μια δια βίου διαδικασία μεγιστοποίησης των ευκαιριών για οικονομική, σωματική, κοινωνική και πνευματική ευεξία. Απαιτείται επίσης μια δια βίου προσέγγιση της υγείας και μια νέα ισορροπία ανάμεσα στην προώθηση της υγείας και την πρόληψη των ασθενειών για να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της κοινωνίας που γερνά.
- Εκπαίδευση από την παιδική ηλικία που συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση γύρω από τις πολύπλευρες απόψεις της μακροζωίας είναι ένα απαραίτητο και οικονομικά αποδοτικό

μέτρο για την προώθηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής και τη μείωση της μειονεξίας κατά το γήρας. Αν και οι κυβερνήσεις είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία ενισχυτικού περιβάλλοντος για την προώθηση της υγείας και της ευεξίας ως το γήρας, τα ίδια τα άτομα είναι υπεύθυνα για την υιοθέτηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής.

- Η εξάρτηση και η μειονεξία είναι ένα σημαντικό πρόβλημα σε σχέση με το γήρας. Καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από παράγοντες του ευρύτερου πλαισίου. Οι χώρες πρέπει να εντάξουν στις προτεραιότητές τους την ανάγκη να διατηρηθεί η ποιότητα ζωής και η κοινωνική ενσωμάτωση των ηλικιωμένων, και ιδίως των "πολύ ηλικιωμένων", ο ορισμός των οποίων μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα. Οι ασφαλείς και κατάλληλες κατοικίες και τα συστήματα συγκοινωνίας και επικοινωνίας είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την ευημερία των ηλικιωμένων. Η ελαχιστοποίηση των κινδύνων του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντική για να αποφεύγονται η εξασθένηση και οι επώδυνοι τραυματισμοί των ηλικιωμένων.
- Η διάθρωση της οικογένειας και του νοικοκυριού υφίσταται βαθιές αλλαγές σε πολλές χώρες. Οι οικογένειες τείνουν να γίνουν λιγότερο ικανές να αντεπεξέλθουν σε όλες τις υποχρεώσεις φροντίδας και να παρέχουν μόνες τους την υποστήριξη που χρειάζονται τα εξαρτώμενα και αδύναμα μέλη. Επομένως, ίσως να πρέπει να δημιουργηθούν δομές επίσημης παροχής φροντίδας. Οι σημερινές γενιές των ηλικιωμένων παίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή φροντίδας και παρέχουν σημαντική οικονομική ενίσχυση στις νεότερες γενιές. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι σε όλες τις γενιές οι γυναίκες σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος της παροχής φροντίδας.
- Οι σκέψεις γύρω από το τέλος της ζωής ανήκουν επίσης στη συζήτηση για τις κοινωνίες που γερνούν. Σύμφωνα με τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τους ηλικιωμένους, όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν δικαίωμα σε έναν όσο το δυνατόν πιο αξιοπρεπή θάνατο, που σέβεται τις πολιτιστικές τους αξίες. Οι πολιτικές πρέπει να επιδιώκουν να δίνεται η ευκαιρία στους ανθρώπους να πεθαίνουν σε ένα περιβάλλον φροντίδας, με επαρκή επαγγελματική υποστήριξη, αλλά δίνοντας ταυτόχρονα υψηλή προτεραιότητα στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με τον ασθενή και τους συγγενείς του.
- Χρειάζεται επίσης να δημιουργηθεί μια καλύτερη βάση πληροφοριών για τις δημόσιες πολιτικές στον τομέα της γήρανσης. Η παγκόσμια τάση γήρανσης του πληθυσμού με την τεράστια ποικιλομορφία της απαιτεί περισσότερη διεθνή συνεργασία και συγκέντρωση των προσπαθειών για τη δημιουργία μιας αποτελεσματικής βάσης γνώσεων και ενός αναλυτικού πλαισίου σχετικά με τη μεγάλη ποικιλία των προκλήσεων που τίθενται. Χρειάζονται βασικές πληροφορίες σχετικά με τις τάσεις και τις διαφορές εντός των τάσεων, της θνησιμότητας, της νοσηρότητας, της μετανάστευσης καθώς και των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών των ηλικιωμένων που σχετίζονται με το φύλο, με περιφερειακές και εθνικές διαφορές. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στη διακρατική συνεργασία στους τομείς της τυποποίησης και της συγκρισιμότητας των μέσων και της επιστημονικής μεθοδολογίας.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφωνεί ότι 2η παγκόσμια διάσκεψη για τη γήρανση αποτελεί ευκαιρία για την υιοθέτηση κοινών προσεγγίσεων της πρόκλησης της γήρανσης σε παγκόσμιο επίπεδο και υποστηρίζει τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών που έχουν στόχο

τη δημιουργία ενός διεθνούς πλαισίου δράσης. Αυτό το διεθνές πλαίσιο θα πρέπει να περιλαμβάνει τα αποτελέσματα και τις δεσμεύσεις της παγκόσμιας διάσκεψης κορυφής για κοινωνικά θέματα στην Κοπεγχάγη (1995) καθώς και τις μεταγενέστερες διασκέψεις των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες και τις μεταδοτικές νόσους.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύεται ότι είναι πρόθυμη να μοιραστεί με χώρες σε άλλες περιοχές του κόσμου, και ιδίως με τις αναπτυσσόμενες χώρες, την εμπειρία της στην αναζήτηση λύσεων για τη γήρανση, και καλεί όλα τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών να συλλογιστούν τις πολιτικές ιδέες, τους νέους τρόπους συνεργασίας και την πολιτική πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

“Επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις: έκθεση της επιτροπής κοινωνικής προστασίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ για τη μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας” (Ιούνιος 2001)

“Ageing and fiscal studies in the European Union”, *άρθρο* στο Welfare State in Europe: Challenges and reforms, Reports and Studies No.4, 1997, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική διεύθυνση οικονομικών και χρηματοδοτικών υποθέσεων

Ageing and pension expenditure prospects in the Western World, European Economy, Reports & studies no. 3 1996

"Budgetary challenges posed by ageing populations: the impact on public spending on pensions, health and long-term care for the elderly and possible indicators of the long-term sustainability of public finances", EPC/ECFIN/655/01 –EN τελικό

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2001), “Η συμβολή των δημόσιων οικονομικών στην οικονομική αύξηση και την απασχόληση: βελτίωση της ποιότητας και της διατηρησιμότητας”, έκθεση από την Επιτροπή και το Συμβούλιο (Οικονομικών και δημοσιονομικών υποθέσεων) προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Στοκχόλμη 23-24 Μαρτίου 2001), 6997/01

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2001), "Ποιότητα και βιωσιμότητα των συντάξεων - Κοινή έκθεση για τους στόχους και τις μεθόδους εργασίας στον τομέα των συντάξεων" 14098/01 SOC 469 ECOFIN 334

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Η απασχόληση στην Ευρώπη 1999

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Η δημογραφική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση 1995 & 1997

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Έκθεση για την κοινωνική προστασία 1995 & 1997

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: “Προς μια Ευρώπη για όλες τις ηλικίες”, COM (99) 221 τελικό, Μάιος 1999

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: “Συντονισμένη στρατηγική για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας” COM (99) 347 τελικό, Ιούλιος 1999

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: “Η συμβολή των δημόσιων οικονομικών στην ανάπτυξη και την απασχόληση: βελτίωση της ποιότητας και της διατηρησιμότητας”, COM(2000)846

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: “Η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής προστασίας από μακροπρόθεσμη σκοπιά: ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις” (COM(2000) 622)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: “Υποστήριξη εθνικών στρατηγικών για ασφαλείς και βιώσιμες συντάξεις μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης” (COM 362/2001)

European Employment Observatory (Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο της απασχόλησης), Trends no. 33 1999

Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Λισσαβόνα 23-24 Μαρτίου 2000

Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Νίκαια 7-9 Δεκεμβρίου 2000

Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Στοκχόλμη 23-24 Μαρτίου 2001

Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Γκέτεμποργκ 15-16 Ιουνίου 2001

Συμπεράσματα της προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Λάκεν 14-15 Δεκεμβρίου 2001

“Reforms of pension systems in the EU – an analysis of the policy options”, στο The EU Economy: 2001 Review, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική διεύθυνση οικονομικών και χρηματοδοτικών υποθέσεων

“The long-term economic and budgetary implications of ageing populations”, *άρθρο* στο The EU Economy: 1999 Review, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική διεύθυνση οικονομικών και χρηματοδοτικών υποθέσεων

“The sustainability of public finances in EMU”, *άρθρο* στο Public Finances in EMU – 2001. Reports and Studies No. 3, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική διεύθυνση οικονομικών και χρηματοδοτικών υποθέσεων